

بررسی ماهیت احکام الهی و احکام ولایی و مناسبات آن‌ها/ انحای تعریف حکم شرعی

عضو هیئت علمی پژوهشگاه اندیشه سیاسی اسلام از در دست انتشار بودن جلد دوم و سوم مجموعه «مبانی و اصول فقه حکومتی» با عنوان «ماهیت‌شناسی و مناسبات احکام الهی و احکام ولایی» خبر داد.

عضو هیئت علمی پژوهشگاه اندیشه سیاسی اسلام از در دست انتشار بودن جلد دوم و سوم مجموعه «مبانی و اصول فقه حکومتی» با عنوان «ماهیت‌شناسی و مناسبات احکام الهی و احکام ولایی» خبر داد.

حجت‌الاسلام و المسلمین ذبیح‌الله نعیمیان، عضو هیئت علمی پژوهشگاه اندیشه سیاسی اسلام وابسته به دبیرخانه مجلس خبرگان، در گفت‌وگو با خبرگزاری بین‌المللی قرآن (ایکنا)، با اشاره به پژوهشی که در زمینه حکم حکومتی در پژوهشگاه اندیشه سیاسی اسلام وابسته به دبیرخانه مجلس خبرگان رهبری در دست انجام داشته است، عنوان کرد: این پروژه که در ابتدا به صورتی محدود تعیین شده بود و قرار بود در قالب یک جلد کتاب چاپ شود، در عمل و در طی پژوهش مباحثی دیگر را نیز در بر گرفت و به چهار جلد رسید که در آینده با عنوان «مبانی و اصول فقه حکومتی» به چاپ و انتشار خواهد رسید.

نعیمیان با اشاره به جلد سوم و چهارم این پژوهش که با عنوان «ماهیت‌شناسی و مناسبات احکام الهی و احکام ولایی»، منتشر خواهد شد، گفت: این بخش از پژوهش ما که در دو جلد منتشر خواهد شد به رصد تلقی‌های مختلفی که در فضای فقهی و اصولی شیعه و اهل سنت از چیستی حکم شرعی وجود دارد اختصاص یافته است.

وی با بیان این که در میان اهل تسنن و تشیع انحای مختلفی را در تعریف حکم شرعی می‌توان یافت، اظهار کرد: از نگاه اشعری و معتزلی تا تفاسیر مختلف و موشکافی‌های عمدتاً اصولی علمای شیعه می‌توان این انحای مختلف را شناسایی کرد و ماهیت و تعریف حکم شرعی را از منظر آن‌ها به بررسی نشست.

نعیمیان با بیان این که در این دو چیستی حکم حکومتی نیز مورد بررسی قرار گرفته است، عنوان کرد: در جلد دوم مجموعه «مبانی و اصول فقه حکومتی» نسبت احکام ثابت و متغیر را مورد بحث قرار داده‌ایم تا ببینیم در میان علما و فقها و اصولیین به ویژه معاصر، چه تلقی‌ای از مقوله تغییرپذیری احکام وجود دارد. ما در این جا نوعی از دسته‌بندی را ما ارائه داده‌ایم که براساس آن برخی از علما احکام حکومتی را به عنوان احکام متغیر یاد کرده‌اند و این جنبه را برجسته کرده‌اند و برخی دیگر هم بر ثبات احکام الهی تأکید کرده‌اند که به نظر ما این دو قابل جمع هستند؛ یعنی در واقع این دو بُعد احکام شرعی هستند.

عضو هیئت علمی پژوهشگاه اندیشه سیاسی اسلام با اشاره به این مطلب که احکام شرعی به دو بخش احکام الهی و احکام حاکم تقسیم می‌شود، افزود: احکام حاکم، حکم الهی نیستند، اما در راستای تنفیذ و اجرای احکام الهی می‌توانند صادر شوند و به عنوان دسته دومی از احکام شرعی هستند.

وی اضافه کرد: در دیگر بخش‌های جلد دوم مجموعه «مبانی و اصول فقه حکومتی» نیز مجموعه مبادی و اصول فقه حکومتی را که به مناسبات احکام الهی و احکام ولایی اختصاص دارد و همچنین نظریه و مفهوم منطقه الفراغ را در طی دو فصل توصیف و مورد ارزیابی انتقادی قرار داده‌ایم.

نعیمیان در مورد جلد سوم مجموعه مذکور نیز گفت: در جلد سوم از این مجموعه، عمده مباحث از مناسبات احکام الهی و احکام ولایی به احکام الهی و در قالب احکام اولیه و احکام ثانویه اختصاص یافته است. در اینجا تلاش کرده‌ایم تا از دو دسته احکام شرعی، توصیف خوبی ارائه دهیم و با توجه به مباحثی که در دل مباحث فقهی و اصولی آمده است، مفهوم احکام ثانوی و شرعی اولیه از هم تمییز و تفکیک پیدا کنند و در ادامه هم نحوه تقدم احکام ثانویه بر احکام اولیه مورد بحث قرار گرفته است.

این محقق و پژوهشگر درباره دیگر بخش‌های این اثر خود، عنوان کرد: در بخش دیگری از کتاب نسبت احکام اولیه و ثانویه و نحوه تقدم احکام حکومتی بر احکام اولیه و ثانویه را توضیح داده‌ایم و تبیین کرده‌ایم که صدور احکام حکومتی در چارچوب خاصی است که براساس آن نوع احکام حکومتی به عنوان این که از جهت ماهیتی نوعی استقلال دارند، از سوی حاکمی که مشروعیت حکومت او مورد قبول است، به صورت مستقل انشاء می‌شوند، اما از جهت محتوایی عمدتاً قرار است که احکام اولیه را به اجرا درآورند، یا در راستای آن‌ها انشاء شوند.

وی افزود: به تعبیر دیگر احکام حکومتی انشاء مستقلى دارند اما از جهت محتوايى عمدتاً معطوف به اجراى احکام اوليه هستند. اما اقتضای جامعه و تغییرپذیری موضوعات اجتماعى و سیاسى موجب مى‌شود که احکام ثانویه هم مورد لحاظ قرار گیرند و بخش عمده‌ای از احکام حکومتی ناظر به اجراى احکام ثانویه‌ای باشند که تغییرات اجتماعى و سیاسى در موضوعات دینی آن را ایجاب مى‌کنند.

نعیمیان اضافه کرد: البته این امر به عنوان تغییر احکام الهی نیست و در واقع احکام حکومتی هم در راستای اجراى احکام اوليه و هم در راستای اجراى احکام ثانویه هستند.

لازم به ذکر است که جلد اول این پژوهش نیز با عنوان ««تشریع الهی تا تدبیر اجتهادى - ولایى؛ خاستگاه احکام حکومتى»، منتشر خواهد شد و شامل مباحثی در باب تشریع الهی، ابعاد این مقوله، مشروعیت تشریع توسط پیامبر(ص) و ائمه(ع)، دسته‌بندی روایات تفویض و انواع ولایت تشریعی که زمینه ورود به بحث احکام حکومتی و اختیارات ولایى فقها است، مطرح شده است.